

Ruttkey László: Jeszenszky (Jessenius) János és kora (1566–1621). Bp. 1971. Medicina. 296 l.

A magyar humanizmus későbbi korszakának feldolgozásában még több a „fehér folt”, mint a korábbiakban. Ezért nyereség számunkra a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak és Könyvtárnak ez a kiadványa, melyben Ruttkey László, aki képzettsége szerint jogász, történészhez, irodalomtörténészhez illő szakértelemmel és alaposítással, sőt – mint az Orvostörténelmi Társulat egyik alapító tagja – orvosi ismeretekkel is felvértezve, dolgozta fel a késői magyar humanizmus érdekes alakjának életét és munkásságát. Sajnos, Ruttkey már nem érte meg munkája megjelenését. 1971-ben a Magyar Orvostörténelmi Társulat Jessenius-emlékülésén sem vehetett már részt, előadását más olvasta fel.

Jeszenszky (Jessenius) egy, a török elől külföldre, Wrocławba települt, Túróc-megyei köznemesi családból származott. Tanulmányait Wittenbergben, Lipcsében, majd Paduában folytatva lett előbb a szász választófejedelem udvari orvosa, majd a wittenbergi egyetem professzora, később a prágai egyetem rektora és császári udvari orvos. Orvosi gyakorlatot mindvégig folytatott, fő működési területe az anatómia és a sebészet volt. Emellett jutott ideje arra is, hogy filozófiai kérdésekkel foglalkozzék. Lelkes híve volt a paduái egyetem haladó orvosi nézeteinek, hűséges követője és terjesztője Vesalius tanításainak. Az ő példájára tartott nyilvános boncolásokat Wittenbergben, majd Prágában is, ami ebben a korban nemcsak tudományos érdem volt, hanem harcos állásfoglalás a tudományos kutatás szabadsága mellett. Magyar szempontból külön érdeklődést kelt az is, hogy a harmincéves háború kezdetén a cseh rendek a magát mindig is „eques Hungarus”-nak valló Jeszenszkyt küldték el a magyar rendekkel és Bethlen Gáborral tárgyalni. Ez a küldetés volt az oka tragikus halálának is: a fehérhegyi csata után huszonhat más, szintén jelentős hivatalokat betöltő és nagy műveltségű társával együtt ő is áldozata lett a győztes Habsburg-hatalom bosszújának.

Ez a monográfia azonban nemcsak Jeszenszky politikai szerepe és orvostörténeti érdemei miatt számíthat a magyar kultúra története kutatóinak érdeklődésére, hanem azért is, mert Jeszenszky egyik érdekes alakja a tágabb körben is elterjedő humanista gondolkodásnak, egyik fontos képviselője a korabeli világi értelmiségnek. A róla szóló, kiterjedt és alapos kutatásokon nyugvó, a

korábbi külföldi tanulmányokat¹ felhasználó, azok megállapításait és értékelését sokszor helyesbítő monográfia sok érdekes adatot tartalmaz a társadalom e rétege munkásságáról, életviszonyairól, társadalmi helyzetéről. Ezek felhasználása, a kor más jelentős alakjainak körülményeivel való összevetése, azokból következők levonása azonban már további feladat.

Waczulik Margit

J. A. Blackwell: Rudolf of Varosnay. Fordította és a bevezető tanulmányt írta Varannai Aurél. Színháztörténeti Könyvtár 7. Magyar Színházi Intézet kiadása, Bp. 1977. 163 l.

A közel másfélszázados angol tragédia lapjait forgatva, első visszahatásként csodálkozást érzünk. Nem a történet háttorzongató volta a különös, végtére is, romantikus színműről van szó, inkább azok az indokok lepnek meg, amelyek éppen e művet vélték elengedhetetlennek a szegényes magyar színháztörténeti irodalom kiteljesítéséhez. Maga az elv nem kifogásolható: nézzük meg, mit látott egy, a múlt század első felében itt megfordult művelt angol a magyar életből?

Minden információnk amellet szól, hogy Blackwell szerette a magyarokat, beleélté magát – amennyire erre képes volt – gondolkodásmódjukba, színesnek, vonzónak látta itteni környezetét. Helyében egy nagy író biztosan remekművet alkotott volna, rámutatva az angol hagyományoktól eltérő véleményekre és szokásokra, s a teljesen más, mert más gazdasági tényezők meghatározta létformára. Szerzőnk azonban nem író volt, hanem mérnök, kereskedelmi vállalkozó és titkos ügynök. Státuson kívüli diplomata, akinek megengedték, hogy bizonyos irányban elkötelezze magát, majd visszahívták. Palmerstonnak küldött jelentései lehetnek a magyarságra nézve kedvezőek, de nagy politikai előre-

¹ Pick FRIEDEL: Johannes Jessenius de Magna Jessen. . . Ein Lebensbild aus der Zeit des dreissigjährigen Krieges. (Studien zur Geschichte der Medizin 15.) Leipzig, 1926. – SVOBODA, K.: Jana Jessenskeho Zoroaster. Listy filologické 1922. – KRÁL, J.: Jessenius filozof (Česke Mysl. Časopis filozofický). Praha, 1923. – VINAR, J.: Obrazy z minulosti českého lékařství. Praha, 1959.